

конкуренції ст. 219 і 220. Буде ли наступати відповідальність по сукупності или пріоритет стане мати норма ст. 220 як спеціальна – покаже час. Ще одна особливість УЗ Латвії – адміністративна преюдиція, згадувана в ст. 218. Чим вона обумовлена – не зовсім зрозуміло: скільки би раз не повторилося діяння, його правова природа незмінна, а тому суспільна небезпека не зростає.

Згадаємо, що підхід законодавців різних країн до визначення ступеня суспільної небезпеки податкових правопорушень в принципі ідентичний. В деяких випадках ознаки з кваліфікуючими ознаками відносяться до підвищеної суспільної небезпеки діянь до тяжких правопорушень. Такий підхід зовсім обґрунтований.

На наш погляд, в стосунку кваліфікуючих ознак найбільш переважним положенням російського УК, представляючим найбільш небезпечними формами прояву злочинності – організовану злочинність.

Висновок зробимо, що норми про податкові правопорушення, прийняті в теперішній час в постсоціалістичному законодавстві, досить схожі між собою в різних країнах і їх розвиток в принципі йде по одному шляху. Позитивний досвід близьких по економічному положенню і менталітету країн дуже бажано використовувати при вирішенні виникаючих при цьому проблем.

Д. Альошин,

ад'юнкту Національного університету внутрішніх справ МВС України, м. Харків

ПРАВОВІ ЗАХОДИ БОРЬБИ З ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ В НОВОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ КОДЕКСІ УКРАЇНИ

Можна сказати без перебільшення, що групова, а особливо організована злочинність, у сучасній Україні перетворилася в справжнє соціальне зло, здатне завдати серйозну шкоду не тільки інтересам окремих громадян та юридичних осіб, але і досягнути на основі конституційного ладу нашої держави. Усе зростаючі темпи групової та організованої злочинності поставили вимогу негайної розробки чіткої нормативно-правової бази для боротьби з цими проявами злочинної діяльності. Тому не дивно, що одним із пріоритетних напрямків нового Кримінального Кодексу України (далі – КК України), який був прийнятий Верховною Радою 5.04.2001 року, є боротьба з найбільш небезпечними формами прояву злочинності – організованою злочинністю.

Зокрема, у чинному кримінальному законодавстві України вперше в її історії закріплено поняття організованої групи та злочинної організації безпосередньо в Загальній частині КК. Але законодавець досить часто використовує ці форми співучасті й в Особливій частині КК як основні або кваліфікуючі ознаки складу злочину. Наприклад, вчинення злочину організованою групою передбачено в якості кваліфікуючої або особливо кваліфікуючої ознаки в 35 складах злочинів. Крім того, ряд основних складів злочинів сформульований таким чином, що наявність організованої групи чи злочинної організації є обов'язковою ознакою цих складів. Це, насамперед, створення злочинної організації (ст.255 КК), бандитизм (ст.257 КК), масові заворушення (ст.294 КК), сутенерство (ч.4 ст.303 КК), дії, що дезорганізують роботу виправних установ (ст.392 КК) та деякі інші. Як бачимо, нове законодавство приділяє значну увагу правовим заходам боротьби з організованою злочинністю. Водночас, не слід забувати, що кримінальний закон, який є серйозним знаряддям в руках правозастосовувача, ні в якому разі не має перетворюватися у сваволю беззаконня, нівелюючи основні принципи правової держави. Тому, першочергове завдання науковців полягає в тому, щоб на основі теоретичних розробок, аналізу матеріалів слідчої та судової практики дати вірне тлумачення нового кримінального законодавства, а також наукові рекомендації правозастосовувачу для практичної реалізації кримінально-правових норм. І тут, на нашу думку, на першому етапі застосування норм про організовані форми співучасті практичний працівник може зіткнутися з двома основними проблемами. Перша з них полягає у розмежуванні організованих форм співучасті від неорганізованих форм групової злочинності. Друга - у визначенні ознак, що дозволяють відмежувати організовану групу від злочинної організації.

При вирішенні першого питання перш за все слід звернути увагу на визначення організованої групи в ч.3 ст.28 КК України. І тут ми бачимо, що крім збільшення необхідного мінімуму співучасників для наявності такої групи до трьох осіб, законодавець вказав на основні ознаки організованої групи, що відрізняють її від інших форм співучасті, зокрема, від групи осіб за попередньою змовою, – стійкість та попередню організованість учасників організованої групи. Цікаво, що на відміну від російського, вітчизняний законодавець спробував розкрити ознаку стійкості безпосередньо в законі та визначив три моменти, які її обумовлюють. По-перше, це об'єднання з метою вчинення не одного, а декількох злочинів ("об'єднання для вчинення цього та інших злочинів" (курсив наш. – Д.А.)). По-друге, усі злочини, до скоєння яких спрямовує свої зусилля група, повинні бути об'єднані єдиним планом. І, по-третє, організовану групу характеризує розподіл функцій її учасників.

Безумовно, останні дві з перелічених ознак є обов'язковими для будь-якої організованої групи. Але складність застосування цієї норми полягає у вказівці на те, що злочинний план має бути відомий всім учасникам групи. Справа в тому, що у великих організованих групах, які планують тривалу злочинну діяльність, далеко не всі учасники поінформовані про дійсні плани групи. В окремих випадках лише одному організатору або керівному складу групи може бути відомо про дійсний злочинний план, що виходить за рамки планування одного злочину. Таке тлумачення може призвести до необґрунтованого послаблення боротьби із організованою злочинністю та пом'якшення покарання особам, які хоча й входили до складу організованої групи, але не були поінформовані про її дійсні плани. Тому, на наш погляд, доцільно виключити таку вказівку з ч.3 ст.28 КК.

Викликає серйозні заперечення і перша з названих ознак стійкості – вказівка на мету неодноразового вчинення злочинів. Але чиба суспільна небезпека групи підвищується тільки при кількаразовому вчиненні злочинів? Останні події, які відбулися у світі та пов'язані із глобалізацією злочинності, свідчать, що навіть один злочин, вчинений групою осіб, якщо такий злочин характеризувався ретельним плануванням і підготовкою, може спричинити катастрофічні наслідки світового масштабу (наприклад, терористичний акт). Досить згадати події, що відбулися в США у вересні 2001 року, коли один єдиний злочин, підготовлений та приведений у виконання терористичною організацією, призвів до загибелі тисяч людей, посіяв страх у розумах мирних громадян усього світу і, більш того, безпосередньо вплинув на наступні політичні події в міжнародному співтоваристві. З цієї позиції законодавець новела про необхідність для визнання групи організованою угоди винятково на неодноразове вчинення злочинів не витримує критики [1, с.89-94].

Що ж стосується визначення в новому кримінальному законі злочинної організації, то незважаючи на те, що поняття цієї форми співучасті вийшло досить громіздким, уявляється досить складним практичне розмежування злочинної організації від організованої групи. Так, у ч.4 ст.28 КК України вказані дві ознаки, які, на думку законодавця, відрізняють злочинну організацію

від інших форм співучасті. По-перше, це ієрархічна побудова організації. По-друге, наявність спеціальних цілей діяльності, що виступають як альтернативні: 1) вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів; 2) керівництво чи координація злочинної діяльності інших осіб; 3) забезпечення функціонування як самої злочинної організації, так і інших злочинних груп.

Що стосується першої ознаки, то не викликає сумніву той факт, що злочинна організація, яка є найбільш небезпечною формою співучасті, має певну організаційну структуру, побудовану на засадах підпорядкованості. Але не можна заперечувати, що ієрархічна побудова може бути властива й деяким організованим групам. Тому, вказану ознаку навряд чи завжди можна вважати відмінною рисою злочинної організації.

Далі, викликає окремі сумніви виділення законодавцем як одну з цілей діяльності злочинної організації вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів. Значна частина злочинів, вчинення яких організованою групою, є кваліфікуючою обставиною, також віднесена до категорії тяжких або особливо тяжких злочинів. По-друге, останні дослідження, проведені вченими-криміналістами, свідчать, що все більш широке поширення організована злочинність дістає в сфері економічної діяльності [2, с.156-157]. Дійсно, вчинення економічних злочинів дозволяє одержати неконтрольований державою надприбуток, до якого так прагнуть члени злочинних організацій. І тут виникає певний законодавчий парадокс. Значну частину економічних злочинів, вчинення яких дозволяє одержати такі доходи, у порівнянні з якими матеріальні наслідки крадіжок, грабежів, розбоїв та вимагань є зовсім незначними, не віднесено новим кримінальним законодавством ні до тяжких, ні до особливо тяжких злочинів.

Але все ж, незважаючи на деякі проблеми законодавчої новели про форми групової та організованої злочинності, не можна заперечувати й основного позитивного моменту закріплення правових норм про організовані форми співучасті – у новому кримінальному законодавстві закладена ґрунтовна правова база для боротьби із найбільш небезпечними формами прояву злочинності.

Література

1. Орлов П.І., Альошин Д.П. *Поняття організованої злочинної групи в новому Кримінальному кодексі України: теоретичний аналіз // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – 2002. – Спецвипуск.*
2. *Основи борьбы с организованной преступностью / Под ред. В.С. Овчинского и др. – М., 1996.*

М. Анчукова,

аспірантка Національної юридическої академії України ім. Я. Мудрого, г. Харків

К ВОПРОСУ О ПОНЯТИИ ДЕЯНИЯ, СВЯЗАННОГО С РИСКОМ, КАК ОБСТОЯТЕЛЬСТВЕ, ИСКЛЮЧАЮЩЕМ ПРЕСТУПНОСТЬ ДЕЯНИЯ

УК Украины 2001 г. предусмотрел такое новое для украинского уголовного права обстоятельство, исключающее преступность деяния, как деяние, связанное с риском (обоснованный риск). Представляется, что включение этого обстоятельства в Уголовный кодекс обусловливается тем, что в современных условиях развития науки и техники гораздо чаще, чем раньше возникает необходимость пойти на определенный риск причинения физического вреда жизни и здоровью человека или материального вреда.

Необходимо отметить, что деяние, связанное с риском, обладая теми родовыми признаками, которые присущи всем обстоятельствам, исключающим преступность деяния имеет характерные особенности, благодаря которым и представляет самостоятельную разновидность правомерного поведения субъекта. Данным признаком является риск лица, совершающего деяние (оправданный, обоснованный, правомерный риск). Именно рассмотрение понятия "риска" способствует раскрытию анализируемой проблематики, раскрытию общего вопроса деяния, связанного с риском.

В психологии наиболее распространенной является трактовка риска как ситуативной характеристики деятельности, состоящей в неопределенности ее исхода и возможностей неблагоприятных последствий в случае неуспеха. Сам термин "риск" рассматривается в трех взаимосвязанных аспектах: а) мера ожидаемого неблагоприятия при неуспехе, определяемая комплексной оценкой вероятности неуспеха и характера возможных последствий; б) действие, грозящее субъекту ущербом (потерей); в) выбор между вариантами действия: более безопасный и более привлекательный, если исход последнего проблематичен и связан с возможностью неблагоприятных последствий.

Этимологически слово "риск" означает "возможную опасность, неудачу; действие наудачу в надежде на счастливый исход". Словарь В. Даля определяет "рисковать" как "пускаться наудачу, на неверное дело, наудачу, отважиться идти наавось, делать, что без верного расчета, подвергаться случайности, действовать смело, предприимчиво, надеясь на счастье, ставить на кон". "Риск" также толкуют как "осознанную возможность опасности, смелый, инициативный поступок, действие с надеждой на успех, позитивный результат; возможность ущерба или неудачи в каком-нибудь деле".

Таким образом, словарные определения связывают риск, с одной стороны, как возможную опасность чего-либо, неудачу, с другой - как действие наудачу, в надежде на счастливый исход.

В юридической литературе риск понимается по-разному. Необходимо отметить, что риск — это сложное многоаспектное явление, научная литература неоднозначно трактует его черты и свойства, это обуславливает возможность сосуществования множественности определений, объясняющих понятие "риск".

Многие ученые отождествляют риск с опасностью. Так, например, М.С. Гринберг считает, что "риск — это опасность". А.А. Собчак полагает, что риск — это всегда опасность возникновения неблагоприятных последствий (имущественного или личного характера), относительно которых не известно, наступят они или нет. Аналогичной точки зрения придерживается и В. Рассудовский. М. Котик воспринимает риск как "действие (поступок), выполняемое в условиях выбора, когда существует опасность в случае неудачи оказаться в худшем положении, чем до выбора". В приведенных определениях выделяется, в частности, такая черта риска, как вероятность, мера предполагаемой неудачи, опасность применительно к конкретному виду деятельности.

В литературе существуют и более обобщенные определения риска. Например, В.П. Макаренко характеризует риск как "единство обстоятельств и индивидуально-групповых предпочтений, критериев оценки ситуации, на основе которых принимается оперативное решение". А.Л. Альгин понимает риск как "деятельность, связанную с преодолением неопределенности в ситуации неизбежного выбора, в процессе которой имеется возможность количественно и качественно оценить вероятность достижения предполагаемого результата, неудачи и отклонения от цели".